

УДК 336.77.

Петик Л.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки і теорії фінансів
Львівської державної фінансової академії

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF TRENDS OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISE LENDING IN THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Здійснено оцінку показників використання фінансових ресурсів банків для кредитування підприємництва, проведено аналіз структури банківських кредитів суб'єктам підприємництва, виявлено основні тенденції розвитку кредитування підприємств в Україні та визначено їхні позитивні та негативні сторони.

Ключові слова: підприємництво, банківський кредит, кредитний портфель, структура кредитів, тенденції кредитного ринку.

АННОТАЦИЯ

Осуществлена оценка показателей использования финансовых ресурсов банков для кредитования предпринимательства, проведен анализ структуры банковских кредитов субъектам предпринимательства, выявлены основные тенденции развития кредитования предприятий в Украине и определены их положительные и отрицательные стороны.

Ключевые слова: предпринимательство, банковский кредит, кредитный портфель, структура кредитов, тенденции кредитного рынка.

ANNOTATION

The evaluation of indicators of the use of financial resources of banks for entrepreneurship lending is made in the article. The structure of bank loans to business entities is analyzed. The main tendencies of development of enterprise lending in Ukraine are detected and their pros and cons are determined.

Keywords: entrepreneurship, bank loan, loan portfolio, structure of loans, credit market trends.

Постановка проблеми. Специфікою вітчизняної банківської системи є домінуюча позиція кредитних операцій в активних операціях банків, що зумовлює значну роль кредитного ринку. Банківське кредитування давно стало важливим чинником розвитку суб'єктів господарювання зокрема та економіки загалом. Кредит сприяє зміцненню господарської діяльності підприємств, оскільки він, в умовах розширеного відтворення надає можливість безперервно здійснювати процес обігу та сприяє виробництву та реалізації продукції [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку банківського кредитування присвячені праці вітчизняних економістів: В. Базилевича, В. Вітлінського, А. Гальчинського, А. Гриценка, Б. Івасіва, Т. Ковальчука, В. Лагутіна, Б. Луціва, І. Лютого, В. Міщенко, А. Мороза, С. Мочерного, М. Пуховкіної, В. Стельмаха, М. Савлука, А. Чухна, С. Циганова та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначення основних тенденцій кредитування банками підприємств.

Завданням, яке ставилось при написанні статті, було проведення аналізу структури кредитів суб'єктам підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринковій економіці роль кредиту найбільшою мірою проявляється в оптимізації пропорцій суспільного відтворення. Відтак за допомогою кредитного механізму досягається саморегуляція економічної системи, вирівнюється норма прибутку за різними галузями народного господарства тощо. Кредит сприяє концентрації та централізації капіталу. Надзвичайно важливою роллю кредиту є у забезпеченні науково-технічного прогресу та обслуговуванні інноваційного процесу. Кредит є важливим джерелом фінансування капітальних вкладень і виконує дуже важливу роль у процесі розширеного відтворення. Банківський кредит виступає однією з провідних форм кредитування як суб'єктів господарювання, так і населення [2]. За відносно невеликої частки банківських кредитів у структурі джерел фінансування капіталовкладень, саме банківське кредитування має найбільший вплив на зростання обсягу капіталовкладень [3].

Важливою складовою при аналізі стану кредитування підприємництва банківським сектором є його обсяги. Показники використання фінансових ресурсів банків для кредитування підприємництва протягом 2011-2013 рр. унаочнює рисунок 1.

Рис. 1. Показники використання фінансових ресурсів банків для кредитування підприємництва протягом 2011-2013 рр., млн. грн

Джерело: складено за [4]

Як видно з рисунку 1 у 2011 р. обсяг кредитування підприємництва склав 575545 тис.

грн. і перевищив показник попереднього року майже на 15%. Частка цих кредитів в активах банків зросла до 54,6%. У 2012 р. спостерігається зменшення темпів росту обсягу кредитів, наданих суб'єктам підприємництва, на 9,7% з відповідним зменшенням їхньої частки в активах банків на 0,9%. Проте вже у 2013 р. темп росту кредитів збільшився до 114,3%, перевищуючи темп росту активів банків.

Частка кредитів підприємствам в активах банків у 2013 р. збільшилась на 0,4 процентного пункту порівняно з 2012 р. і становила 54,1%.

Загалом у 2011-2013 рр. спостерігалася висхідна динаміка кредитів, наданих підприємствам. За досліджуваний період темп зростання обсягу кредитів, наданих суб'єктам підприємництва, практично був аналогічним темпу росту активів банків – темп росту активів склав 121,2%, а темп росту кредитів підприємствам – 120,2%. Таке динамічне зростання зокрема було зумовлено покращенням фінансового стану суб'єктів господарювання.

Дослідження кредитування підприємств банками передбачає аналіз структури кредитного портфеля банків. Одним із важливих його напрямів є оцінка структури кредитного портфеля за строками погашення (табл. 1).

Як видно з таблиці 1, найбільше зростання з відповідним збільшенням питомої ваги протягом аналізованого періоду спостерігалось за кредитами, наданими на строк до 1 року: їхній обсяг зріс на 20,7% – у 2011 р., 18% – у 2012 р. та на 21% – у 2013 р. Частка кредитів строком до 1 року зросла від 43,7% у 2011 р. до 51,9% у 2013 р. Відповідно частка кредитів зі строком від 1 до 5 років зменшувалась: з 42,5% у 2011 р. та до 35,8% у 2013 р. Найменшою є частка кредитів більше 5 років: 13,9% – у 2011 р., 12,2% – у 2012 р. та 12,3% – у 2013 р.

Загалом зростання обсягу кредитів суб'єктам підприємництва у 2011-2013 рр. відбулось за рахунок короткострокових кредитів. Зниження обсягів довгострокових кредитів протягом 2011-2012 рр. вважаємо за негативну тенденцію кредитного ринку, а однією з причин цього ста-

Таблиця 1

Структура кредитів суб'єктам підприємництва у розрізі строків погашення протягом 2011-2013 рр.

Кредити у розрізі строків погашення	2011 р.		2012 р.		2013 р.		Відносне відхилення 2012 р. до 2011 р., %	Відносне відхилення 2013 р. до 2012 р., %
	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %		
До 1 року	251298	43,7	296547	49,0	358812	51,9	+18,0	+21,0
Від 1 року до 5 років	244410	42,5	235171	38,8	247827	35,8	-3,8	+5,4
Більше 5 років	79837	13,9	73707	12,2	85264	12,3	-6,8	+15,7
Всього	575545	100,0	605425	100,0	691903	100,0	+5,2	+14,3

Джерело: складено за [4]

Таблиця 2

Структура кредитів суб'єктам підприємництва у розрізі валют у 2011-2013 рр.

Кредити у розрізі валют	2011 р.		2012 р.		2013 р.		Відносне відхилення 2012 р. до 2011 р., %	Відносне відхилення 2013 р. до 2012 р., %
	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %		
Кредити у національній валюті	369763	64,2	393147	64,9	454215	65,6	+6,3	+15,5
Кредити в іноземній валюті	205782	35,8	212278	35,1	237688	34,4	+3,2	+12,0
Всього	575545	100,0	605425	100,0	691903	100,0	+5,2	+14,3

Джерело: складено за [4]

Таблиця 3

Структура кредитів суб'єктам підприємництва протягом 2011-2013 рр. за цільовим спрямуванням

Кредити за цільовим спрямуванням	2011 р.		2012 р.		2013 р.		Відносне відхилення 2012 р. до 2011 р., %	Відносне відхилення 2013 р. до 2012 р., %
	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %	млн. грн.	частка, %		
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	10318	1,8	7467	1,2	13026	1,9	-27,6	+74,5
Інші кредити	565227	98,2	597958	98,8	678877	98,1	+5,8	+13,5
Із загальної суми іпотечні кредити	74390	12,9	112061	18,5	110708	16,0	+50,6	-1,2
Всього	575545	100,0	605425	100,0	691903	100,0	+5,2	+14,3

Джерело: складено за [4]

ло зниження темпів росту обсягів довгострокових депозитів, що значно звузило ресурсну базу довгострокового кредитування.

За такої ситуації існує збільшення поточного споживання кредитних ресурсів суб'єктами господарювання, а не довгострокове інвестиційне їх використання, що значно обмежує можливості реалізації кредитного потенціалу та знижує економічний ефект кредитної політики банків. Саме довгострокове кредитування вкрай важливе для реального сектору економіки та прискорення економічного розвитку, що обумовлює необхідність активізації діяльності банків по залученню довгих фінансових ресурсів. І вже у 2013 р. спостерігалось збільшення обсягу кредитів строком, більшим 5 років, на 11557 тис. грн. (або на 15,7%).

Короткострокове кредитування переважає у вітчизняній банківській практиці вже протягом тривалого періоду, в той час як частка середньо- і особливо довгострокових кредитів є досить низькою. Тобто кредит здебільшого використовується для покриття дефіциту оборотного капіталу і мало впливає на здійснення структурних зрушень, підвищення науково-технологічного рівня виробництва, конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [5]. Основною проблемою довгострокового кредитування в Україні економісти вважають відсутність пасивів відповідної строковості [6].

Важливою складовою дослідження кредитування підприємств банками є також оцінка структури кредитного портфеля у розрізі валют (табл. 2). Основним джерелом збільшення кредитування підприємств було нарощування кредитів у національній валюті – темпи приросту цих кредитів становили: у 2011р. – 118,9%, у 2012 р. – 106,3%, у 2013 р. – 115,5%. Це сприяло зниженню доларизації економіки та поліпшило структуру кредитів за видами валют – частка кредитів у національній валюті у загальному обсязі кредитування підприємств підвищилася з 64,2% у 2011 р. до 65,6% у 2013 р.

Як видно з таблиці 2, кредитування в іноземній валюті було більш стриманим, але рівень кредитної доларизації залишається наразі високим, що зумовлює значні кредитні та валютні ризики. Помірне кредитування підприємств в іноземній валюті пояснюється наявністю значних зовнішніх ризиків.

Стан та тенденції кредитування підприємств України характеризує також структура кредитів за цільовим спрямуванням. Починаючи з лютого 2013 року у зв'язку зі змінами в бухгалтерському обліку, банками уточнено класифікацію кредитів за цільовим спрямуванням: їх поділяють на кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості та інші кредити. Структура кредитів за цільовим спрямуванням у 2011-2013 рр. наведена у таблиці 3.

Частка кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості є незначною: 1,8% –

у 2011 р., 1,2% – у 2012 р. та 1,9% – у 2013 р. Частка інших кредитів протягом аналізованого періоду відповідно до перевищує 98%. Необхідно зазначити, що значну частку інших кредитів становлять кредити у поточну діяльність.

У 2012 р. спостерігалась активізація іпотечних кредитів (темп росту сягнув 150,6%), їхня частка у загальному обсязі кредитів у 2012 р. зросла до 18,5% (у 2011 р. – 12,9%). Проте у 2013 р. їхній обсяг зменшився на 1353 тис. грн., їхня частка у загальному обсязі кредитів знизилась на 2,5% (до 16%).

Стан та тенденції кредитування підприємств України характеризує також галузева структура кредитування. Слід зазначити, що найбільшу частку в обсягах кредитів займають кредити, надані підприємствам торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (36,32% – у 2011 р., 36,38% – у 2012 р., 38,81% – у 2013 р.); підприємствам переробної промисловості (21,6% – у 2011 р., 20,79% – у 2012 р., 19,64% – у 2013 р.); підприємствам, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям (15,91% – у 2011 р., 17,43% – у 2012 р., 15% – у 2013 р.). Частка підприємств, що займаються будівництвом у структурі кредитування знизилась з 8,62% у 2010 р. до 6,12% у 2012 р. Частка підприємств сільського господарства зросла з 6% у 2011 р. до 6,29% у 2013 р. Найвищі темпи росту демонстрували: у 2012 р. – підприємства добувної промисловості; підприємства освіти; підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та надання послуг підприємцям та підприємства з надання комунальних та індивідуальних послуг; підприємства у сфері культури та спорту. Підприємства торгівлі та підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям забезпечили 84% загального приросту кредитів підприємствам; у 2013 р.: підприємства освіти, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (проте абсолютне відхилення є незначним); підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води; будівельні організації; підприємства торгівлі та підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям.

Підприємства торгівлі та переробної промисловості забезпечили 67% загального приросту кредитів підприємствам.

Висновки:

– позитивним моментом є те, що більшими обсягами кредитуються суб'єкти господарювання, що свідчить про сприяння банків економічному розвитку;

– хоча щороку зростають обсяги та частка кредитування в національній валюті існує суттєва доларизація кредитів, що обумовлює високі кредитні та валютні ризики;

– після фінансово-економічної кризи сформувався короткостроковий характер кредитування, що знижує ефективність кредитної політики банків;

– у галузевій структурі кредитування переважає кредитування нематеріальної сфери та існує недостатнє кредитування промислового сектору, за таких обставин важко очікувати високих темпів економічного росту та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції, оскільки недостатніми темпами відбуватиметься інноваційний розвиток.

Наслідки політичної ситуації в Україні та фінансово-економічної кризи, пов'язані із глобальною рецесією світового господарства, зниженням внутрішнього та зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію, різкою девальвацією національної валюти, невисокою інвестиційною активністю, негативно позначилися на функціонуванні в Україні підприємництва. Проте саме розвиток підприємництва є важливою та необхідною умовою подолання економічного спаду в Україні. У той же час скорочення обсягів позичок банків, що спрямовуються на розвиток підприємств, ускладнення умов доступу до банківських кредитів та високий рівень процентних ставок за ними не дозволяє забезпечити потреби цього сектора у необхідних грошових ресурсах для відновлення виробничого зростання. Тому одним із основних завдань реалізації економічних реформ в Україні, спрямованих на

подолання кризових явищ у реальному секторі економіки, є створення таких умов функціонування банківської системи країни, які б сприяли формуванню необхідних грошово-кредитних стимулів для забезпечення економічного зростання та розвитку підприємництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дутченко О.М. Проблеми і шляхи розвитку банківського та реального секторів економіки / О.М. Дутченко, О.О. Дутченко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 41. – С. 268-272.
2. Поляк Н.П. Банківське кредитування: сучасний стан та проблеми сьогодення / Н.П. Поляк // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 2 (74). – С. 201-207.
3. Унінець О.М. Роль банківського кредитування підприємницької діяльності в процесі взаємодії фінансового та реального секторів економіки / О.М. Унінець // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1. – С. 230-245.
4. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71195.
5. Жукова Н.К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 5–6. – С. 54–57.
6. Гайдай І.Ю. Довгострокове банківське кредитування як спосіб фінансування економічного росту / І.Ю. Гайдай, К.В. Коваленко // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2013. – № 1. – С. 140-145.